

Mateja Ribarič,* Tina Palaić,** Maja Hakl***

Šolske uniforme po svetu nekoč in danes: primeri posameznih držav

School uniforms around the world in the past and present: examples from different countries

Izvleček

Članek govori o posameznih primerih šolskega oblačenja v različnih predelih sveta. Po dostopnih podatkih se prve šolske uniforme pojavijo v 16. stoletju v Angliji, v dobroteljskih šolah za siromašne otroke. Čez čas dobi šolska uniforma drug pomen in se razširi po vseh javnih in zasebnih šolah v Angliji in drugod po svetu. Nato na kratko opišemo šolske uniforme v različnih delih sveta s posameznimi primeri v Gani, Malaviju, Angoli, Indoneziji, ZDA, Kubi, Nepalu, Avstraliji in Japonski.

Abstract

The article deals with school uniforms in different parts of the world. According to the data accessible to the author, the first school uniforms appeared in the 16th century in England, in charity schools for poor children. Later, school uniforms acquired a different meaning and spread to all state and private schools in England. This is followed by a short description of school uniforms in different parts of the world, with individual examples from Ghana, Malawi, Angola, Indonesia, the USA, Cuba, Nepal, Australia and Japan.

Uvod

Šolska uniforma je vrsta standardiziranih oblačil, ki jo učenci nosijo v različnih izobraževalnih ustanovah, pogosteje v osnovnih in srednjih šolah.¹ Pri tem veljajo različna pravila oblačenja od šole do šole, od države do države. Tradicionalno uniformo za dečke sestavljajo temne kratke ali dolge hlače in svetla srajca, pogosto s kravato. Uniforme za deklice se razlikujejo med državami in različnimi šolskimi sistemi. Običajno pa je sestavljena iz obleke ali bluze in krila, nekatere države dovoljujejo dekletom nositi tudi hlače. Dokaj pogosti so jopiči ali suknjiči oz. blazerji za oba spola, zlasti v državah

* Mateja Ribarič, prof. zgod. in sociol., muzejska svetovalka, SŠM Ljubljana.
E-pošta: mateja.ribaric@guest.arnes.si;

** Tina Palaić, univ. dipl. etnol. in kult. antropologinja, vodička v SŠM Ljubljana.
E-naslov: tiu.tinna@gmail.com;

*** Maja Hakl, absolventka zgodovine FF Ljubljana, vodička v SŠM Ljubljana.
E-pošta: haklmaja@gmail.com

1 Članek je napisan v glavnem na podlagi internetnih in ustnih virov, ki so jih avtorice zbrale neposredno od informatorjev na potovanjih po posameznih deželah.

z razmeroma hladnim vremenom. Medtem ko so v nekaterih državah šolske uniforme enotne v vseh šolah, v drugih državah vsaka šola uporablja svojo uniformo, ki se med seboj razlikujejo po barvi in pogosto tudi po izvezenem šolskem grbu, emblemu ali znaku šole na sprednjem žepu jopice, suknjiča ali srajce. Šolske uniforme so razširjene po celem svetu, obstajajo pa tudi države, kjer uniform nimajo. So se pa v zadnjem času tudi v teh državah pojavile diskusije za in proti uniformam (npr. v ZDA).²

1. Začetki šolskih uniform so v Angliji³

Ko razmišljamo o šolskih uniformah, najprej pomislimo na Anglijo, saj ima bogato tradicijo in uniforme veljajo za pomemben del angleške šolske zgodovine.

Danes šolske uniforme tako v Angliji kot tudi drugje po svetu v glavnem povezujejo z elitnimi zasebnimi šolami. Vendar pa ni bilo vedno tako, saj je zgodovinski izvor šolskih uniform precej drugačen. Po nekaterih podatkih so se šolske uniforme prvič pojavile v Angliji v prvi polovici 16. stoletja, med vladanjem kralja Henrika VIII., v dobrodelnih šolah za revne otroke. Ta tip dobrodelne šole so imenovali »Blue Coat School«. Ustanovile in vzdrževale so jih verske organizacije v različnih župnijah s prostovoljnimi prispevki posameznih donatorjev. Revne otroke so učili brati, pisati in drugega potrebnega znanja ter jim zagotavljali brezplačne obleke in brezplačno šolanje ali šolanje za majhno plačilo. Najstarejša znana šolska uniforma, ki so jo nosili v teh šolah, se je imenovala »blue coat« (modri plašč), učence teh šol so poimenovali »modroplaščniki«. Najvažnejši deli te uniforme so bili dolg temno moder plašč, ki je segal do gležnjev, pas in poseben bel ovratnik oz. trak okoli vratu. Pod plaščem so dečki nosili srajco in kratke hlače do kolen ter rumene nogavice. Ime je uniforma dobila po modrem blagu, ki je bilo takrat najcenejše dostopno pobarvano blago. Modra barva je bila tudi znak ponižnosti in na ta način so »modroplaščnike« ločili od učencev drugih šol.

Prve dobrodelne šole so ustanovili v Londonu, kasneje so se razširile po večini urbanih območij v Angliji in Walesu.⁴ Prva, največja in najstarejša še delujoča »Blue Coat« šola internatskega tipa, je »Christ's Hospital« v Londonu, ustanovljena leta 1552. Na tej šoli učenci vsak dan še vedno nosijo tradicionalno »blue coat« uniformo (v malce sodobnejši obliki), tako dečki kot deklice, le-te imajo namesto hlač krila.

Angleške javne šole so v 18. in 19. stoletju postala anarhična in nevarna mesta, kjer so se fantje v ponošenih in obrabljenih oblekah spontano igrali različne igre. Zanimivo je, da veliko naših najbolj priljubljenih sodobnih športov (rokomet, nogomet,

2 Povzeto po internetnem viru: http://en.wikipedia.org/wiki/School_uniform (pregledano 2. 11. 2011).

3 Povzeto po internetnih virih: http://en.wikipedia.org/wiki/Charity_school, <http://en.wikipedia.org/wiki/Bluecoat>, http://www.album1900.com/uk/0005_ukschooluniform/0005_ukschooluniforms_bluecoat.php, (pregledano 2. 11. 2011).

4 Do 19. stoletja so bile angleške osnovne šole večinoma dobrodelne.

Tradicionalna »bluecoat« šolska uniforma okoli leta 1900. (Vir: http://www.album1900.com/uk/0005_ukschooluniform/0005_ukschooluniforms_bluecoat.php)

»Bluecoat« uniformo nosijo ponekod še danes, na nekaterih šolah le ob slovesnih dogodkih, na šoli Christ's Hospital pa vsak dan. (Vir: <http://www.digalist.com/item/2591>)

kriket in baseball) izvira iz neformalnih, grobih in kaotičnih iger angleških učencev. Razmere so sčasoma postale tako slabe, da mnogi starši aristokratskih in bogatih družin niso več hoteli poslati svojih otrok v te šole in so jih raje izobraževali doma, dokler niso bili pripravljeni za vstop na univerzo.

Zakon o osnovnem izobraževanju iz leta 1870 je uvedel brezplačno osnovnošolsko izobraževanje za vse otroke in šolske uniforme. Uvedla jih je večina šol, najprej zasebne, nato tudi državne. Enotnost oblačil je bil eden od ukrepov, ki je nadomestil kaos z disciplino. Skupaj z obveznimi igrami, bolj strogim nadzorom nad življenjem in moralno učencev, prav tako tudi s širjenjem klasičnega kurikulumu, je bila šolska uniforma bistvena značilnost reformiranih javnih šol, ki so se do 19. stoletja pojavile kot najbolj učinkovite in prestižne šole v Evropi. V tem času se je zgodil preobrat v vrednotenju uniform, vedno bolj so postajale priljubljene in prestižne, predvsem na elitnih šolah višjih socialnih slojev. Uvedli so jih tudi v internate.

V obdobju viktorijanske Anglije je bila ustanovljena »pripravljalna šola«. To je bila vrsta zasebne šole, ki je pripravljala mlajše dečke za vstop na elitne javne šole. Na teh šolah je bila obvezna šolska uniforma, ki je bila vidni simbol njihovega socialnega statusa. Sestavljena je bila iz naslednjih delov: kapa, blazer ali suknjič, kravata, pulover na »V« izrez, strajca, sive flanelaste kratke hlače, pletene nogavice do kolen, pogosto šolske

Dekliška šolska uniforma – tunika brez rokavov.

(Vir: http://www.album1900.com/uk/0005_ukschooluniform/0005_ukschooluniforms.php)

sandale. Večina fantov pa je obiskovala državne šole, kjer niso zahtevali uniform. Vendar so bila njihova oblačila zelo podobna prej naštetim. Večina fantov je nosila šolsko pokrivalo, sicer brez zasebne šolske oznake. Suknjiči so bili prav tako pogosto oblačilo, vendar ne v tako izrazitih barvah. Kratke hlače, nogavice do kolen in sandale so nosili fantje tako v zasebnih pripravljalnih šolah kot na državnih osnovnih šolah. Dekleta so večinoma nosila bluzo, tuniko in predpasnik, pa tudi suknjiče, kravate in različna pokrivala. V začetku 20. stoletja so bile zelo popularne »gymslips«, tunike oz. obleke brez rokavov s pasom v športnem stilu in v temnih barvah. Pod njo so deklice nosile bluže z različnimi ovratniki. Obute so bile v dolge nogavice in usnjene čevlje.

Te uniforme so bile v rabi do leta 1950, ko je po Butlerjevih reformah srednješolsko izobraževanje postalo brezplačno in se je šoloobvezna doba dvignila na 15 let. Reforme so spodbudile šole k izvajanju enotnih pravil. Posebne »letne« in »zimске« uniforme so bile obvezne, zlasti za dekleta, kjer so bile obleke obvezne poleti in tunike brez rokavov pozimi. S socialno revolucijo v šestdesetih letih 20. stoletja so se upirali tudi šolarji – nošenju šolskih uniform. V večini šol je uniforma sicer ostala, vendar z neformalnimi spremembami. V nekaj javnih šolah je bila uniforma ukinjena v celoti. Dve najbolj značilni šolski uniformi (Eton in Christ's Hospital »blue coat«) pa sta ostali v veliki meri nespremenjeni.

Danes angleška vlada meni, da imajo šolske uniforme pomembno vlogo pri vzgoji in morali. Močno spodbuja šole, da imajo uniforme, saj dajejo podporo pri pozitivnem vedenju in disciplini. Spodbujajo k enakosti. S tem zagotavljajo učencem vseh ras in okolij občutek dobrodošlosti ter na ta način spodbujajo dobre odnose med različnimi skupinami učencev. Uniforme ščitijo tudi pred socialno neenakostjo. Šolske uniforme morajo biti izdelane za oba spola, razmeroma poceni in dostopne vsem, zagotavljati pa morajo tudi verske svoboščine (npr. omogočati sikhom, da nosijo turban ali muslimanskim dekletom rute).

Vpliv angleškega šolskega sistema in uniform na druge države po svetu

Mnoge nekdanje angleške kolonije so sprejele angleški šolski sistem in z njim uvedle tudi angleški tip šolske uniforme, ne glede na to, kako neprimerne so bile

npr. v deželah s tropskim podnebjem, med drugim Avstralija, Nova Zelandija, mnoge nekdanje angleške kolonije v Afriki (med njimi tudi Južna Afrika, Gana), Aziji (Indija, Nepal in Pakistan), na Karibih in v Južni Ameriki (Čile in Peru). Angleške šolske uniforme so imele manjši vpliv tudi na ameriške zasebne šole, v osemdesetih letih 20. stoletja tudi na nekatere osnovne šole, predvsem so prevzele stil angleških dekliških uniform.

Druge južnoameriške države (Argentina, Bolivija in Urugvaj) so bile bolj pod vplivom Italije in Španije, kjer so šolarji nosili šolske halje. Tudi veliko bližnjevzhodnih držav je uvedlo šolske halje. Šolske halje in rokavniki so bili popularni tudi v Sloveniji. Prusi pa so imeli vpliv na šolske uniforme na Japonskem.

2. Primeri šolskih uniform v nekaterih državah⁵

Šolske uniforme v Evropi

Kot vidimo so bile šolske uniforme daleč najbolj popularne v Angliji, vendar so jih nosili tudi v ostalih evropskih državah. Fotografije z različnih šol v Franciji, Nemčiji, Rusiji in drugih dežel kažejo, da so šolsko uniformo nosili že v 19. stoletju. Mnoge uniforme so temeljile **na vojaškem stilu**. V 20. stoletju so se **šolske halje** pogosto nosile v več državah (predvsem v Franciji, Belgiji, Italiji in Španiji). **Mornarski stil** je prav tako postal eno bolj pogostih šolskih oblačil v prvi polovici 20. stoletja v številnih evropskih državah, vendar se ni uveljavil kot enotni stil.

V **Nemčiji** so bili učenci že od 16. stoletja oblečeni v skladu s predpisi, ki so zahtevali skromna (in ne preveč elegantna) oblačila. Moder plašč je postal zelo razširjen, obvezen statusni simbol dijakov srednjih šol do druge polovice 18. stoletja. V novejšem času so se šolske uniforme v pravem pomenu pojavljale samo v samostanskih šolah in zasebnih dijaških domovih. Od 1880 naprej so bili zelo razširjeni študentski klobuki in kape, dokler jih niso prepovedali nacisti zato, ker so menili, da so atribut določenega družbenega razreda. Drug primer so bile mornarske obleke, ki so postale modne ob prelomu 19. stoletja, vendar se enotni stil ni uveljavil.

V zadnjem času so veliko razpravljali o uvedbi šolskega oblačila. Uvedena so bila v manjšem številu šol, na primer v Hamburg-Sinstorf-u v letu 2000, v Friesenheim-u in Haag-u (Oberbayern) v letu 2005, v obliki polo majice in puloverjev v sodobnem stilu. Uniform v bolj tradicionalnem smislu ne poznajo. Številne šole prodajajo blagovno znamko oblačil, ki jih lahko nosijo kot znak šole.

V **Italiji** so bile šolske uniforme po 2. svetovni vojni redke. Deloma zato, ker so jih povezovali s fašistično dobo Mussolinija pred drugo svetovno vojno, ko so bili

⁵ Povzeto po internetnih virih, pregledanih dne 5.11.2011: http://en.wikipedia.org/wiki/School_uniform, <http://histclo.com/schun/hist/schun-hist.html>.

*Učenci v šolski uniformi v Nemčiji leta 2009.
(Vir: http://en.wikipedia.org/wiki/School_uniform)*

otroci glede na njihovo starost vključeni v italijansko fašistično mladinsko gibanje in so morali nositi uniforme.

Vse do zgodnjih 70-ih let prejšnjega stoletja je veliko srednjih šol zahtevalo, da dekleta nosijo črne »grembiule« - predpasnike oz. halje preko svojih oblačil. Za fante ni bilo posebnih uniform. Danes mnogi vrtci svetujejo staršem, da svoje otroke oblečejo v predpasnike različnih barv. Tudi v nekaterih osnovnih šolah svetujejo predpasnike za mlajše učence. Včasih so dekleta morala nositi roza ali beli predpasnik, fante pa kratko bombažno jakno modre ali črne barve. Nekateri starši oblečejo svoje otroke v predpasnike tudi, če jih šola ne zahteva. V juliju 2008 je minister za šolstvo predlagal ponovno uvedbo obvezne šolske halje v javnih šolah in izzval razpravo.

Šolske uniforme v Afriki⁶

Šolska uniforma predstavlja šolsko oblačilno kulturo, ki je v večini držav na afriškem kontinentu obvezna.⁷ Pri tem je zanimivo, da te ne temeljijo na oblačilni kulturi prvotnih skupnosti, temveč sledijo stilom evropskih kolonizatorjev. Ti so v mnogih državah vzpostavili institucionalizirano izobraževanje in s tem prinesli tudi šolsko uniformo. Kratek pregled po državah kaže, da se v severnih državah afriškega kontinenta

⁶ Tina Palaić je avtorica dela članka o šolskih uniformah v Afriki.

⁷ Mnogi podatki o šolskih uniformah v afriških državah so težko dostopni, saj primarne vire predstavljajo predvsem različne internetne strani. Zaradi vprašljivosti verodostojnosti in zanesljivosti tako pridobljenih informacij ta del prispevka temelji predvsem na neposredno zbranih podatkih o šolskih uniformah iz Angole, Gane in Malavija.

*Šolska uniforma v osnovni šoli v glavnem mestu Lilongwe, Malawi, 2009.
(Iz arhiva Polone Logar)*

najbolj kažejo vplivi francoske in italijanske šolske oblačilne kulture, delno tudi britanske, medtem ko so v podсахarski Afriki zelo močni vplivi francoskih, britanskih in portugalskih kolonizatorjev.

Mnoge države afriške celine so v zadnjih desetletjih sicer izboljšale dostop do izobraževanja, vendar pa nekateri stroški, povezani s šolanjem otroka, pogosto še vedno bistveno ovirajo otrokov vstop v šolo ali nadaljevanje šolanja. Mnogi starši zaradi revščine pogosto nimajo dovolj denarja za plačilo šolnine in nakup obvezne šolske uniforme. V raziskavi z naslovom Vpliv distribucije šolskih uniform na izobraževanje otrok v Keniji (2009)⁸, ki je bila izvedena pod okriljem The Abdul Latif Jameel Poverty Action Lab-a (J-PAL), so rezultati pokazali pomembno vzročno povezanost med prejemanjem šolske uniforme in obiskovanjem šole. Ko so otroci dobili uniformo brezplačno, se je prisotnost pri pouku povečala za 62%. Pri tem se seveda postavlja vprašanje, zakaj je v afriških šolah nošenje uniform sploh predpisano. Avtorji zgoraj navedene raziskave menijo, da je funkcija šolske uniforme predvsem v tem, da olajša identifikacijo učenca s šolo tudi zunaj šolskega območja in ga tako disciplinira, obenem pa vzpostavi vizualno enotnost in s tem zmanjša socialno razlikovanje. Učencem ponekod omogoča privilegije, kot je recimo ugodnost pri uporabi javnega prome-

8 The Impact of Distributing School Uniforms on Children's Education in Kenya; <http://www.povertyactionlab.org/evaluation/impact-distributing-school-uniforms-childrens-education-kenya>

Šolska uniforma, ki je obvezna za otroke v vrtcu Laura Vicuña v Bengueli, Angola, 2010. (Foto: Tomaž Gorenc)

ta, mnogokrat pa jih tudi obvaruje pred zahtevano pomočjo pri kmečkih opravilih lokalnih prebivalcev. Eden od razlogov je po mnenju avtorjev tudi ta, da ravnatelj z zahtevo po nošenju šolskih uniform izključijo najrevnejše in na ta način verjetno najmanj uspešne učence, kar ima za posledico dvig povprečnih dosežkov na izpitih. S tem se šolsko osebje izogne premestitvi na manj željeno delovno mesto, ki bi sledila prenizkemu uspehu učencev.

Angola, Gana in Malavi

O šolski oblačilni kulturi v teh treh afriških državah bomo v nadaljevanju govorili na podlagi neposredne izkušnje treh prostovoljcev, ki so delovali na področju šolstva, zato velja omeniti, da zapisano temelji na informacijah, ki so jih pridobili med opravljanjem svojega prostovoljnega dela, in velja predvsem za vrtec ter šole, kjer so sami poučevali. T. Gorenc je prostovoljno delo opravljal v Angoli, P. Logar v Malaviju in T. Palaić v Gani.

V Angoli, bivši portugalski koloniji, ter v Gani in Malaviju, ki sta bili britanski koloniji, so šolske uniforme prav tako obvezne. Otroci jih dobijo že v vrtcu in nosijo vsaj do konca srednje šole. Pri tem je zanimivo, da ima v Angoli učitelj pravico, da odslovi tistega učenca, ki v šolo ne pride v uniformi.

V Gani se predpis obveznega nošenja šolske uniforme pri pouku prav tako strogo upošteva. Vsaj na nižjih stopnjah izobraževanja se lahko zgodi, da učitelj učenca odslovi že, če je njegova šolska uniforma umazana ali če ni ustrezno urejen.

Šolarji v Malaviju pa vsaj v šolah, kjer je prostovoljka poučevala, lahko prihajajo v šolo v navadni obleki in za to niso kaznovani. Nekateri učenci šolske uniforme ni-

Dijaki v obveznih uniformah pred eno od srednjih šol v mestu Tamale, Gana, 2010. (Foto: Tina Palačić)

Obleko šolskih barv pri pouku telesne vzgoje zamenja klubski nogometni dres. Osnovna šola Laura Vicuña v Bengueli, Angola, 2010. (Iz arhiva Tomaža Gorenca)

majo, saj jim je bodisi premajhna bodisi so jo strgali ali pa starši zanj nimajo dovolj denarja.

V vseh treh državah šolska uniforma predstavlja razpoznavni znak in pripadnost določeni šoli, saj vsaka šola določa svojo šolsko uniformo z značilnimi kosi in barvami oblačil. V Angoli šolarji v preprostih belih haljah obiskujejo državne šole, za zasebne

Šolske uniforme, obvezne za otroke, ki obiskujejo vrtec v sklopu sirotišnice v mestu Tamale, Gana, 2010. (Foto: Tina Palaić)

Šolska uniforma je v Malaviju sicer obvezna, vendar pa vsi učenci uniforme nimajo in za to niso kaznovani. Osnovna šola v mestu Lilongwe, Malawi, 2009. (Iz arhiva Polone Logar)

šole pa so značilne uniforme ostalih barv in krojev. Obleko šolskih barv pri pouku telesne vzgoje zamenja klubski nogometni dres, ki ga nosijo vsi člani razreda. Razredi se ločijo po klubskih barvah, kjer prevladujejo portugalska moštva.

Tudi v Gani vsaka šola določi svojo barvno kombinacijo uniforme, ki jo zahteva od vseh svojih učencev. Tako lahko, ko se otroci vračajo iz šole domov, na cesti vidimo pisano paleta oblek in že po videzu učenca prepoznamo, katero šolo obiskuje. Pogoste barvne kombinacije so modro-zelena, roza-zelena in rumeno-rjava. Predpisana obleka za dekleta so srajce in čeznje predpasniki, redkeje samo krila, fantje pa imajo obvezno oblečeno srajco in hlače.

V Malaviju šolsko uniformo sestavljajo srajčke in krila za deklice ter srajčke in poljubne hlače za dečke (Gorenc, Logar in Palaić 2011).

Šolske uniforme v Aziji

Šolske uniforme v azijskih deželah, bivših britanskih kolonijah kot so Indija, Hong Kong, Malezija, Singapur, Šrilanka, Tajska, Indonezija, Indija in Pakistan, so bile pod vplivom angleških, podobnih krojev in barv. Japonci in Korejci so sprejeli različne evropske stile šolske uniforme (od angleškega mornarskega stila do pruskega kadetskega). Kitajske šolske uniforme so danes zelo podobne zahodnemu stilu. Velika revščina v številnih azijskih državah večini siromašnih družin preprečuje nakup šolske uniforme.

Nepal

Do leta 1950 so se lahko v Nepal izobraževali samo dečki privilegiranega sloja najvišje kaste, ki so obiskovali verski pouk v budističnih samostanih. Njihova šolska uniforma je bila uniforma budističnega meniha oranžno škrlatne barve. Po revoluciji leta 1951 je vlada zgradila več šol in začela spodbujati šolanje. Zelo pomembne in vse številnejše so zasebne šole, ki jih financirajo različni ljudje, kot so popotniki, alpinisti in ustanove, največkrat iz tujine. Javne lokalne državne šole so večinoma slabše opremljene, slabše kakovosti, otroci v šolah v odročnih predelih ne nosijo uniform, saj so predrage za večino staršev. Zasebne šole so veliko bolj kvalitetne in urejene in učenci v teh šolah nosijo uniforme, ki se od šole do šole razlikujejo v majhnih detajlih in predvsem barvah. Največkrat so v modri in sivi barvi, sestavljene pa so iz srajce in hlač oz. krila, nogavic do kolen, suknjiča. Na nekaterih šolah morajo uniforme plačati starši, kar je zanje kar velik strošek. Veliko uniform pa plačajo razni donatorji iz tujine (Ribarič 2009).

Japonska

Japonska je uvedla šolske uniforme v poznem 19. stoletju. Danes so šolske uniforme pogoste v mnogih japonskih javnih in zasebnih šolskih sistemih. Fantje v srednjih šolah nosijo šolsko uniformo izdelano v vojaškem stilu, dekleta pa v mornarskem stilu. Vendar vse šole, zlasti osnovne šole, ne zahtevajo uniform. Uniforme se razlikujejo tudi glede na letni čas, imajo pa tudi uniformo za športne aktivnosti. Zanimiva je

Šolarja zasebne šole v Kathmanduju, Nepal, 2007. (Foto: Mateja Ribarič)

Deklici na dolgi poti v državno šolo na višini okoli 2300 metrov, Nepal, 2007. (Foto: Mateja Ribarič)

podrobnost – odvisno od stopnje discipline na posamezni šoli, lahko učenci v istem dnevu nosijo različno uniformo (letno, zimsko, športno) v istem razredu. Učenci z močno individualnostjo ta sistem nošnje uniform ignorirajo z nepravilno nošnjo uniforme, dodajajo ji prepovedane elemente; dekleta si krajšajo dolžino kril, fantje nosijo ohlapne hlače v višini bokov in nezapeto srajco.

Šolske uniforme v Severni Ameriki

Večina javnih šol v Kanadi ne zahteva uniform, vendar imajo pravila, ki preprečujejo nespodobna ali žaljiva oblačila.

Ameriški učenci v preteklosti na splošno niso nosili uniforme, uvedle so jih le nekatere šole. Elitne zasebne šole so sprejele angleški stil uniforme. Vse katoliške šole zahtevajo osnovno uniformo: belo srajco, kravato in dolge hlače za dečke, za dekleta pa modro karirasto krilo ali obleko brez rokavov in bluzo. Fantje in dekleta nosijo črne čevlje, lahko tudi superge. Poleti lahko nosijo srajce ali bluze s kratkimi rokavi, pozimi

Japonske učenke na srednji šoli nosijo mornarske uniforme, imenovane »sailor fuku«. (Vir: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Japanese_school_uniform_dsc06051.jpg)

šolske uniforme praviloma neformalne (po stilu "smart casual"). Lahko izbirajo med barvami in vrstami oblačil, dovoljeni so tudi nekateri oblačilni dodatki (npr. pasovi, nakit, uhani, itd).

Šolske uniforme v Južni Ameriki

Latinsko Ameriko in Karibe so kolonizirale Anglija, Francija, Nizozemska, Portugalska in Španija. Tako obstaja v tem prostoru velika mešanica različnih izobraževalnih sistemov in šolskih uniform. Številne države so sprejele angleške šolske uniforme (npr. Čile in Peru, deloma Ekvador). Druge države so sprejele šolske halje pod vplivom Italije in Španije (npr. Argentina in Urugvaj).

pa modre pletene puloverje ali jopice. Uniforme imajo tudi vojaške internatne šole. Ostale šole pa uniform niso zahtevale. V 80-ih letih 20. stoletja so starši in vzgojitelji začeli ponovno razmišljati o uvedbi šolskih uniform. Še posebej po letu 1996, ko je celo predsednik Clinton v svojem govoru pred kongresom priporočil nošenje šolske uniforme: »Če bo zaradi tega med najstniki manj primerjanja in tekmovanja, kdo bo imel več »dizajnerskih« oblačil« in s tem sprožil pravo gibanje za uvedbo šolskih uniform. Kmalu zatem je uvedba šolskih uniform narasla, predvsem na mestnih osnovnih in srednjih šolah. Mnogi so bili prepričani, da uniforme pomagajo vzdrževati disciplino in tako prispevajo k zmanjšanju nasilja. Leta 1997 je samo 3% javnih šol zahtevalo uniforme, leta 2001 že 12 %, leta 2007 je 34% več šol uvedlo šolske uniforme kot leto predtem.⁹ Sedaj imajo že skoraj vse šole pravila oblačenja, vendar so

⁹ Dress Codes in Schools (ed. Jill Hamilton) Greenhaven Press, GALE, Cengage Learning, 2008, str. 77.

Argentinski šolarji v belih uniformah.
(Vir: http://en.wikipedia.org/wiki/School_uniform)

Argentina

Bele halje so najbolj znane šolske uniforme javnih šol v Argentini. Zdi se, da so izraz italijanskega vpliva, saj je bila Argentina ena od glavnih destinacij za italijanske priseljence v poznem 19. in zgodnjem 20. stoletju. S haljami so prekrili razlike, tako da revnim otrokom ni bilo nerodno zaradi slabe obleke. Učitelji v državnih šolah ne zahtevajo formalne uniforme in otroci nosijo svoje obleke pod svojo haljo. Vendar pa je veliko zasebnih šol, ki imajo formalno šolsko uniformo, večinoma podobno angleškim šolskim uniformam.

Kuba

V šolskem sistemu Kube je močno navzoča ideološka vsebina. Vsi učenci so člani pionirske organizacije, njihov znak je rdeča rutica okoli vratu. Šolanje je obvezno od 6. do 15. leta. Vsi učenci ne glede na spol ali starost nosijo šolske uniforme, ki so drugačne glede na raven razreda. Najmlajši učenci se imenujejo Pioneros Moncadistos. Njihova šolska uniforma so rdeče hlače ali krilo, bela srajca ali bluza in rdeča ruta. Ko preidejo v višje razrede, se preimenujejo v Pioneros Jose Marti. Njihova šolska uniforma so rumene hlače ali krilo in bela srajca ali bluza. Disciplina učencev se kaže tudi zunaj šole. V večjih mestih lahko zjutraj vidiš kolone učencev, oblečene v svoje uniforme, ki v skupinah ločeni po razredih hodijo v šolo (Rupnik, 2009).

Pot v šolo po cesti Santiago de Cuba Santiago de Cuba, 2008.

(Foto: Jože Rupnik)

Šolske uniforme v Oceaniji

Oceanija pokriva široko področje jugozahodnega Tihega oceana. Zgodnji priseljenci v Avstraliji in Novi Zelandiji so prinesli tudi angleški stil šolskih uniform. V zadnjih letih so šole sprejele način oblačenja bolj v skladu z regionalnimi podnebnimi razmerami. Kljub temu še vedno ostaja jasen angleški vpliv. Preostali del Oceanije je bolj raznolik.

Indonezija¹⁰

Izobraževalni sistem v Indoneziji odražajo med drugim različne verske dediščine ter boj za narodno identiteto. Z osnutkom ustave iz leta 1950 si je vlada prizadevala, da bi vsakemu državljanu omogočila vsaj šestletno osnovnošolsko izobraževanje. Zaradi visoke stopnje rodnosti, upada umrljivosti dojenčkov, predvsem pa zaradi pomanjkanja šol in kvalificiranih učiteljev je bila pot do cilja dolga. Šele leta 1984 so uvedli šestletno obvezno šolo, ki je postala obvezna za otroke od 7. do 12. leta.¹¹ Deset

¹⁰ Maja Hakl je avtorica dela članka o šolskih uniformah v Indoneziji.

¹¹ Do leta 1993 se je stopnja udeležbe v šoli povečala z 79% na 92% (povzeto po internetnem viru: <http://education.stateuniversity.com/pages/662/Indonesia-EDUCATIONAL-SYSTEM-OVERVIEW.html> (pogledala na dan 6. 11. 2011)).

Dekliška šola, Sydney 1989. (Foto: Mateja Ribarič)

let kasneje (leta 1994) so podaljšali osnovnošolsko obveznost na devet let in na ta način zmanjšali število otrok na trgu delovne sile. Tako mora vsak otrok končati vsaj 6 let osnovne šole in 3 leta nižje gimnazije.

V Indoneziji imajo javne (*ind. negeri*) in zasebne (*ind. swasta*) šole. Del šolskega vsakdana so šolske uniforme, katerih namen je predvsem, da kažejo na stopnjo šole, ki jo učenci obiskujejo. Tako imajo različne uniforme v osnovni šoli, nižji in višji gimnaziji.

Otroci, ki obiskujejo osnovno šolo (*Sekolah Dasar – SD*), nosijo uniformo v narodnih barvah. Imajo belo srajčko s kratkimi rokavi, fantje rdeče kratke hlače, dekleta rdeče krilo, ki sega čez kolena. V nižji gimnaziji (*Sekolah Menengah Pertama – SMP*) imajo fantje zraven bele srajčke s kratkimi rokavi oblečene temnomodre kratke hlače, dekleta temnomodro krilo, v višji gimnaziji (*Sekolah Menengah Atas – SMA*) pa bele srajčke s kratkimi rokavi, modrosive dolge hlače, dekleta modrosivo krilo. Sicer pa imajo nekatere šole lahko še »taborniško« (svetlo rjava srajčka s kratkimi rokavi, temno rjave kratke hlače oziroma krilo), belo (bela srajčka, bele hlače oziroma krilo) športno (trenirka različnih barv) in batik¹² uniformo. Slednjo nosijo večinoma ob četrtrkih ali petkih. Na levem rokavu srajčke imajo našito ime šole in kraja, na desnem rokavu pa znak šole.

Dandanes se v Indoneziji večja števila zasebnih šol. Tudi te imajo predpisane šolske uniforme, ki so večinoma sestavljene iz srajčk ter kratkih ali dolgih hlač za fante in krila za dekleta ter se razlikujejo po barvi. Nekatere imajo prav posebne uniforme kot so npr. mornariške ali vojaške, posebne suknjiče itd. Sicer je pa predvsem za zasebne šole značilno, da imajo šolarji več različnih uniform (tudi take, ki so opisane zgoraj). Stroške za nabavo šolskih uniform plačajo starši učencev.

¹² Batik je indonezijski ročni način vzorčenja tkanin z voskom. Danes so batik vzorci (tudi batik uniforme) narejeni večinoma z industrijskim barvanjem tkanine brez voskanja.

*Učenci zasebne katoliške nižje gimnazije v mestecu Makale v športni uniformi, 2011.
(Foto: Jaka Saje)*

*Učenci zasebne katoliške nižje gimnazije v mestecu Makale v športni, batik
in modro-beli uniformi, 2011. (Foto: Jaka Saje)*

Nekatere šole, tako javne kot zasebne, so pozorne na obutev. Najbolj pogoste so črne ali bele *superge*, medtem ko morajo učenci višje gimnazije nositi črne usnjene čevlje.

Vsaka šola ima svoja pravila glede frizur, ličenja in nakita. Fantje morajo imeti kratke lase, ki jih ne smejo barvati in ne smejo nositi nakita. Pri dekletih so ponekod dovoljeni preprosti modni dodatki (npr. zapestnice, ...).

*Učenci zasebne muslimanske šole v Makassarju
(od leve proti desni: bela, »taborniška«,
belo-modrosiva uniforma), 2011.
(Foto: Jaka Saje)*

*Profesor na zasebni
muslimanski šoli v mestu
Makassar v batik uniformi,
2011. (Foto: Jaka Saje)*

*Učenci na proslavi ob dnevu neodvisnosti v mestecu Kota Ternate
(od desne proti levi: belo-rdeča (osnovna šola), belo-temnomodra (nižja gimnazija),
belo-modrosiva uniforma (višja gimnazija)), 2011. (Foto: Maja Hakl)*

Indonezija je pretežno muslimanska država. Tako v javnih kot zasebnih šolah upoštevajo verske svoboščine in tako je predvsem dekletom dovoljeno, da nosijo srajčke z dolgimi rokavi, dolgo krilo in jilbab.¹³

¹³ Jilbab je žensko muslimansko oblačilo, ki je lahko različnih dolžin in pokrije skoraj vse telo. V Indoneziji označujejo z jilbab vsako žensko pokrivalo, tudi tisto, ki pokrije samo zgornji del telesa.

3. Ali naj učenci nosijo šolske uniforme? Ali šolske uniforme naredijo šole boljše?

V mnogih delih sveta otroci v osnovnih in srednjih šolah otroci nosijo uniforme, kar pomeni, da so enako oblečeni in med njimi ni vidnih razlik. Uniforme so pogosto prepoznavni znak, še posebej v zasebnih šolah, ki jih je v tujini mnogo več kot pri nas. Deklice in dečki nosijo enobarvne suknjiče ali puloverje z izvezenim šolskim grbom na sprednjem žepu, medtem ko spola ločujejo samo dolge deške hlače in kravata ter kratka krilca in dokolenke pri deklicah. Kljub temu uniforma ni zagotovilo pričakovanega vedenja otrok v družbi.

Po drugi strani pa so v deželah, kjer uniform ni, pogoste zadrege med šolarji, katerih starši nimajo dovolj denarja, da bi se v razredu lahko vsak dan postavljali z novim po možnosti »dizajnerskim« oblačilom. Zato šolske uniforme morda le niso tako slaba domislica.

Čeprav naj bi šolske uniforme izničile diskriminacijo močnejših, bogatejših nad šibkejšimi in revnejšimi, nekateri menijo, da uniforme nimajo tako močnega vpliva na miselnost učencev. Standardizirane obleke učencem niso pomagale odstraniti vseh ovir in staršem povzročile dodatne stroške za nakup. Osnovni namen v ozadju uvedbe uniform je vzgojni, z uniformiranostjo učence lažje disciplinirajo, da se osredotočajo na vsebino pouka. V nekaterih državah je nošenje uniforme dalo nekatere pozitivne rezultate, v drugih takih vplivov niso zasledili.

V ZDA so polemiko o šolskih uniformah spremljale tudi številne raziskave na različnih nivojih – mnenjske raziskave o uniformah med učitelji, starši in učenci, študije primerov posameznih šol in obsežne večletne raziskave s kvalitativno in kvantitativno metodologijo. Žal slednje raziskave v glavnem ne potrjujejo predvidevanj o pozitivnem vplivu šolskih uniform na šolski obisk, disciplino in učni uspeh učencev. Med zagovorniki uniform vlada močno prepričanje, da imajo pozitiven vpliv na učence, oblikovanje njihovega značaja in šolsko klimo ter da poenostavljajo življenje učencev. Kljub nespodbudnim raziskovalnim rezultatom se število šol, ki jih zahtevajo šolske uniforme ali urejajo oblačenje učencev, v zadnjem času vztrajno večja (Brunsma, 2004).

Literatura

- Brunsma L., D. (2004). *The School Movement and what it tell's us about American Education: A symbolic Crusade*. Lanham, Maryland; Toronto; Oxford: ScarecrowEducation.
- Gorenc, T., Logar, P. in Palaić, T. (2011). *Šola – ključ za razvoj*. Šolarji Angole, Malavija in Gane. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
- Hamilton, J. (ur.). (2008). *Dress Codes in Schools*. Greenhaven Press. GALE, Cengage Learning.

- Ribarič, M. (2009). Utrinki iz šolskega življenja v Nepal pod Everestom. Šolska kronika, let. 18 (42), št. 1, str. 200–210.
- Rupnik, J. (2009). Slovensko šolstvo v času po drugi svetovni vojni v primerjavi s kubanskim šolskim sistemom. Neobjavljena seminarska naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.
- Ustni viri (Ang Dawa Sherpa, Chhoti Sherpa, Maya Sherpa, Kathmandu, Nepal. Intervju: marec 2007).

Internetni viri (navedeno v opombah).

Zusammenfassung

Schuluniformen weltweit gestern und heute: Beispiele einzelner Länder

Mateja Ribarič, Tina Palaić, Maja Hakl

Im Beitrag berühren wir zuerst die Geschichte der Schuluniformen, über die wir eigentlich sehr wenige Angaben besitzen. Nach einigen Angaben erschienen die ertsen Schuluniformen höchstwahrscheinlich in England in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts (jedoch nicht an Eliteschulen, sondern in Wohltätigkeitsschulen für ärmere Kinder). Mit der Zeit bekam die Schuluniform eine andere Bedeutung, die Bedeutung der Zugehörigkeit zu einer bestimmten Schule. Anfang des 19. Jahrhunderts führte man Schuluniformen sowohl an öffentlichen als auch privaten Schulen ein und bis heute sind sie eine der bedeutendsten Merkmale der Schulen sowohl in England als auch in zahlreichen anderen Ländern der Welt sind. Häufig trägt die Schuluniform die Bedeutung der Zugehörigkeit zu einer bestimmten Schule (als ein Symbol vor allem an Prestigeschulen). Danach blicken wir kurz auf die Schuluniformen anderer Länder; zunächst derjenigen Länder, die das englische Schulsystem übernahmen und demzufolge auch die Schuluniformen (viele ehemalige englische Kolonien in Afrika, auf den Kariben, in Asien, Australien und einige Länder in Südamerika).

In Italien, Spanien und Frankreich und noch in manchen anderen Ländern trug man Schulkittel. Wir blicken noch auf die Schuluniformen der Länder, in denen totalitäre Regierungsformen herrschten.

Am Ende erwähnen wir die Problematik der Schuluniformen, die in den 80-er Jahren des vorigen Jahrhunderts in Amerika aufkam.